

Русі, доведено необґрунтованість доктрини про давньоруську народність і давньоруську мову, схарактеризовано особливості формування української мови від праслов'янської доби до наших днів, визначено основні етапи розвитку літературної мови та засади її періодизації. Отже, в українському мовознавстві є всі передумови для вироблення єдиної концепції та наукових критеріїв періодизації історії української літературної мови.

Використана література:

1. Горбач Олекса. Засади періодизації історії української мови й етапи її розвитку: Резюме доповіді на МАУ-2. – Львів, 1993. – 8 с.
2. Грищенко А. П. Передмова // Сучасна українська літературна мова: Підручник / За заг. ред. А. П. Грищенка. – К.: Вища школа, 1997. – С. 3-10.
3. Жовтобрюх М. А. Зауваження до періодизації української літературної мови // Українська мова в школі. – 1959. – № 2. – С. 55-59.
4. Залізняк Л. Від склавинів до української нації. – К., 1997. – 256 с.
5. Огієнко Іван. Історія української літературної мови. – К.: Либідь, 1995. – 294 с.
6. Колесса О. Погляд на історію української мови. – Прага, 1927.
7. Німчинов К. Український язик у минулому і тепер. – К., 1925.
8. Німчук В. В. Періодизація та напрямок дослідження генезису та історії української мови // Мовознавство. – 1997. – № 6.
9. Півторак Григорій. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. Міфи та правда про трьох братів слов'янських зі "спільної колиски". – К.: Арістей, 2004. – 180 с.
10. Смаль-Стоцький С. Розвиток поглядів про семю слов'янських мов і їх взаємне споріднення. – Прага, 1927.
11. Тимченко Є. Слов'янська одність і становище української мови в слов'янській родині // Україна: Науковий трьохмісячник українознавства. – 1924. – № 3.
12. Шахматов О., Кримський А. Нариси з історії української мови. – К., 1924.

In the article the questions of the chronological dividing into the separate periods of history literary Ukrainian language are considered, the basic criteria of periodization are determined, conceptions of origin of Ukrainian language turn out and a doctrine about the Old Ruthenian language is refuted.

Key words: periodization, criteria, conceptions of origin, development, chronological limits, Old literary Ukrainian language, New literary Ukrainian language.

Коваленко Н. Д.

ЗІСТАВНО-ТИПОЛОГІЧНИЙ МЕТОД У ДОСЛІДЖЕННІ ФРАЗЕМІКИ ГОВІРОК

У статті подано характеристику основних методів дослідження фраземіки діалектного мовлення: описового, зіставного, лінгвогеографічного. Особливу увагу приділено зіставно-типологічному методу, який дає можливість визначити територію побутування окремих фразеологічних одиниць, дослідити їх особливості.

Ключові слова: фразема, фраземіка діалекту, метод.

Загальновідомо, що система фразем будь-якого говору – це результат дії різних факторів, що виявилися в самих говірках, а також їх взаємодії з літературною мовою, сусідніми та віддаленими говорами, іншими мовами та їх діалектами.

У дослідженнях діалектних фразем та фраземної системи групи говірок використовують такі традиційні методи: 1) описовий; 2) зіставний; 3) лінгвогеографічний; 4) метод структурно-семантичного моделювання. Найбільш поширеним є описовий метод, завдяки якому фіксують територію побутування мовних одиниць, їх семантику, варіанти на різних мовних рівнях. Незаперечною є доцільність вивчення фраземіки апробованим у діалектології (на фонетичному та лексичному рівнях) методом лінгвогеографії, котрий дозволяє виявити ареали фразем на певній території, географію їх лексичних та семантичних варіантів, з'ясувати місце творення сталого вислову, його етимологію. В. Мокієнко запропонував використовувати метод структурно-семантичного моделювання в ареалогії (раніше опрацьований ним для типологічного та етимологічного аналізу). Суть названого методу полягає в конструюванні моделі-фразеосхеми, за якою в діалектах генеруються численні ряди фразем, що мають однакове значення, тотожну внутрішню форму та порівняно цілісну структуру [12, 45].

Факти збігу сталих висловів у різних мовах здавна є предметом зацікавлення лінгвістів і розглядаються в зіставному, структурно-типологічному та ареальному аспектах. Використавши структурно-типологічний підхід у порівнянні фразем неспоріднених мов (різних за генетичними та культурно-історичними зв'язками), Ю. Солодуб [15] визначає спільні фразеотворчі моделі, що різняться здебільшого конкретно-образною формою реалізації. Тому фраземні образи зберігають свою національну чи ареальну своєрідність. Такий самий підхід він використовує і в зіставленні сталих висловів в межах слов'янських мов, де взагалі на різних рівнях виявляється чимало подібного як в генетичному, так і в типологічному зрізі. Автор виокремлює міжмовні фразеосемантичні відповідності різного ступеня схожості [16].

На тому, що кількість подібностей у складі фраземіки різних мов зростатиме із залученням діалектного матеріалу, наголошує В. Мокієнко [13, 99], аналізуючи антиномії всередині цих систем. Спостереження над українсько-угорськими фраземними паралелями, наприклад, дозволяють виділити запозичення українських фразем в угорські говірки Закарпаття, і навпаки, угорських – в закарпатські українські говірки [11]. Зіставно-типологічний підхід у вивченні діалектної фраземіки східнослов'янських мов використовує білоруський учений В. Коваль [7], акцентуючи на подібності компонентного складу та семантики.

Аналізуючи сучасний стан вивчення говіркового мовлення, виокремимо дослідження зіставного характеру, в яких описано різні ступені взаємодії фраземіки говірок із фраземним корпусом української літературної мови. Протиставлення існує за двома типами диференційних ознак: 1) по лінії одиниць; 2) по лінії відношень між ними. Дослідження базуються на фактичному матеріалі однієї говірки чи говору і не потребують залучення зразків народного мовлення інших регіонів. Такий метод аналізу апробовано в межах східно подільських говірок [5; 6], наддністрянських [3], буковинських [1; 2; 9; 10], бойківських [4; 8; 9; 10; 14], гуцульських, середньозакарпатських, лемківських [9; 10; 17], наддніпрянських [18]. Автори виділяють дві групи фразем: 1) такі, що збігаються з літературними; 2) такі, що істотно відрізняються від фразем літературної мови.

Завдання нашої статті – використовуючи зіставно-типологічний метод, описати фраземи західноподільського діалектного мовлення у їх відношенні до говірок суміжних та дискантних зон України.

Матеріалом для спостережень послуговувала картотека фразем, укладена на основі фольклорних та етнографічних видань, польових записів, виконаних авторкою у говірках 34 населених пунктів Західного Поділля за спеціально складеною програмою. Для ареального порівняння використано матеріали опублікованих досліджень та словників фразем різних діалектних зон. Складність поставленого завдання полягає у відсутності достатньо повної фактичної бази з усіх ареалів України, спеціальних наукових досліджень внутрішньоукраїнських фразеоглос, через що аналіз матиме лише попередній характер.

За нашими матеріалами, фраземи суміжних та дистантних зон України поділяються на такі групи: 1) семантика, структура та компонентний склад збігаються; 2) фраземи з відмінними лексичними одиницями; 3) збігаються за компонентним складом, але різняться семантикою; 4) виявляють початкову інваріантну структурно-семантичну модель для певного ряду фразем.

Зафіксовані матеріали діалектного мовлення з більшості територій України засвідчують, що фраземіка говірок загалом відбиває історичний досвід народу, його побут, матеріальну та духовну культуру, сприйняття та ставлення до них людини. Тому найчисленнішими є групи фразем, об'єктом оцінювання яких є сама людина, її риси характеру, вчинки, взаємостосунки. Отже, цілком очевидним є факт повного збігу семантики, компонентного складу та структури деяких фразем у різних діалектах, у літературній мові та діалектах, наприклад: 1) 'народитися': зах.под. *наї¹ти ў ка¹пуст'і / знаї¹ти ў ка¹пуст'і* – закарп. *найшли' собі' в капу'ст'і* (Лавер 1992, 36); 2) 'померти': под. *дати дуба* (Номис, 437), *дуба дала* (Свидницький, 437) – зах.под. *да¹ти да¹дуба / ўр'ізати да¹дуба* – зах.вол. *врізати ду'ба* (Корзонюк, 88) – наддністр. *да'ти / ур'ізати ду'ба* (Гринчишин, 89); 3) 'постаріти': зах.под. *вийти з л'іт* – бойк. *вийти з літ* (Онишкевич, II, 112); 4) 'худий': зах.под. *су¹хиї йак т'р'іска* – сх.степ. *сухий як тріска* (Грица, 174); зах.под. *йак с хрис'та з 'н'атий* – сх.степ. *як з хреста знятий* (Грица, 177); 5) 'голодний': зах.под. *го¹лодниї йак пес* – под. *голодний, як пес* (Номис, 532) – лемк. *голодний як пес* (ФСЛГСС, 100); 6) 'спати': зах.под. *хрота¹ка да¹вати / хрота¹ка да¹вати* – наддністр. *да'ти хротака'* (Гринчишин, 88) – с.-наддніпр. *да'ти хрота ка'* (Сизько, 89); 7) 'втратити свідомість': зах.под. *памороки за'било* – зах. вол. *па'мруке забе'лися*; 8) 'змерзнути': зах.под. *зашипари заїшли ў 'пал'ці* – сх.под. *зайшли зашипари в пальці* (Очеретний, 151).

Найбільший рівень однотипності виявлено у найретельніше досліджених говірках південно-західного наріччя. Серед фразем суміжних говірок західноподільські збігаються найбільше з бойківськими, наддністрянськими, східноподільськими. На прикладах тотожності семантики та структури фразем чітко виділяються фонетичні та морфологічні варіанти, наприклад: *ка¹чан – кочан, голова – гулува', з н'іг – з нуг, восе^uлец'а – оселедця, жи^eл'етки – ж'іл'отки, мокрій – мо'крій, зійти' – зыйти, не^uчути – ни чуте, розумитишя – розумітися*.

Найбільше увиразнюють фраземи говіркового мовлення лексичні діалектизми, що виступають у компонентному складі часто однакових за семантикою одиниць. На відміну від тотожних фразем, більшість яких фіксована в суміжних зонах, сталі вислови, які протиставляються діалектизмом, побутують, як правило, у дистантних ареалах. Такі приклади виявлено в усіх досліджуваних фразеосемантичних полях (далі – ФСП).

ФСП "Фізичний стан людини": 1) 'померти': зах.вол. *приньгува'те но'ге* (Корзонюк, 191) – бойк. *відверечи ноги* (Онишкевич, I, 118) – лемк. *вы'стерти копы'та* (ФСЛГСС, 71) – закарп. *відки'нути каву'л'і / катрафу'си* (Лавер 1992, 28); 2) 'худий': зах.под. *тон'кий йак*

нитка – лемк. *сухий як цве'рка* (нитка) (ФСЛГСС, 141); 3) 'товстий': закарп. *тучный, як кормник* (відгодований кабан) (Дзензелівський, III, к.407) – лемк. *тучный як па'ця* (ФСЛГСС, 99); 4) 'змерзнути': зах.под. *зуб на зуб не" попа'дає* – лемк. *а'ни зуб на зуб не доста'не* (ФСЛГСС, 60), *зуб на зуб не трафит* (там само).

ФСП "Мовленнєва діяльність людини": 1) 'мовчати': зах.под. *н'іби зан'іміло* – сх.под. *як заціпило* (Доленко 1972, 141); зах.под. *н'і пари з вуст* – бойк. *ані пари-писки* (Онишкевич, II, 63) – наддністр. *н'і пари с пи'ска* (Гринчишин, 89); зах.под. *йак во'ди ў писок наб'рати / шо во'ди ў писок наб'рати; во'ди ў рот наб'рати / йак во'ди рота наб'рати* – сх.под. *набрати води в рот* (Доленко 1975б, 155); 2) 'кричати': зах.под. *роск'рити морду / розк'рити писок, роз'ави'ти писка, расту'л'ати паи'чеку, роспус'тити тембу, розк'рити дембу* – бойк., (Лавер 1992, 23) – карп. *розкри'ти ха'ву / н'утру / гук / гу'кало / ри'ло* (там само) – наддніпр. *ве'ришку розкрити* (Сизько, 16); 3) 'говорити дурниці': зах.под. *мо'лоти йак з га'рачки / мо'лоти йак з го'рачки; п'лести йак з го'рачки / п'лести йак з го'р'ачки* – лемк. *гва'рити як на глушка'ню, бішідува'ти (плести) як на глушку* (ФСЛГСС, 39).

ФСП "Психічний стан людини": 1) 'відчувати страх': зах.под. *бо'їати'с'а т'ін'і* – бук. *кіни (тіні) боятися / пуджітися* (МСБГ, IV, 44); зах.под. *аж волос' дибом стаў у кого* – лемк. *воло'ся ку'нцом ста'ло кому* (ФСЛГСС, 34); 2) 'сміятися': зах.под. *зуби ш'к'іри'єти* – лемк. *выжгыря'ти зубы / вка'зувати* (ФСЛГСС, 60); 3) 'сердитися': зах.под. *на'дути'с'а йак ін'д'ук; на'дути'с'а йак йе'ндик / йак йендик* – лемк. *наду'ти са як пуля'к* (ФСЛГСС, 110); 4) 'соромитися': зах.под. *опус'тити воч'і / ў'тупити воч'і; вопус'тити вочи* – зах.вол. *сувиле'те гуче'ма* (Корзонюк, 232); 5) 'здивовано дивитися': зах.под. *випр'ішчи'єти воч'і / випр'ішчи'єти палуди / випр'ішчи'єти балухи / випр'ішчи'єти бан'ки* – бук. *вивалити сліпи, вибалушити пульки* (Бабич 1975), 8) 'розплакатися': сх.под. *розквасив гемби* (Очеретний, 151) – слобож. *губи розквасити* (УДСХО, 198).

ФСП "Поведінка людини": 1) 'дуже п'яний': бойк. *п'яний йак титер* (Онишкевич, II, 290) – с.-поліс. *п'яний, іек ніеч* (Грищенко, 171); 2) 'чванитися': зах.под. *Бога за но'ги зла'пати* – півд.закарп. *ими'ти бо'га за ла'бы* (Лавер 1975а, 60); півд.закарп. *настирогова'ти го'л'ову (лоба'н'у)* (Лавер 1975а, 59) – лемк. *задирати голов* (ФСЛГСС, 40) – сх.степ. *задрати голову* (Грица, 134); 3) 'пропасти': наддніпр. *пропасти беззвісти* (Сизько, 11) – с.-наддніпр. *піти ў заблуди* (Чабаненко, II, 6); зах.под. *н'і с'луху н'і д'уху* – зах.вол. *нима' сле'ху-па'ху* (Корзонюк, 222); 4) 'надмірно цікавитися': зах.под. *кру'гом но'са п'хати* – закарп. *ус'а'ды гу'чок (рило) ты'че* (Дзензелівський, III, к. 317).

ФСП "Трудова діяльність людини": 1) 'ледачий': бойк. *с'вітом вал'атис'а* (Онишкевич, II, 271) – закарп. *манти'ти світом* (Лавер 1992, 19); півд.закарп. *пе'рстом не до'кинес'а (не доту'лиц'а)* (Лавер 1975б, 181) – наддністр. *па'л'ц'ом не ру'шити* (Гринчишин, 89); 2) 'мало заробити': зах.под. *заро'бити на ру'каў до кам'ізел'ки* – с.-наддніпр. *рукава' од ж'іл'о'тки* (Чабаненко, I, 319).

ФСП "Соціальний стан людини": 1) 'бідувати, жити в злиднях': с.-наддніпр. *пе'рстом не до'кинес'а (не доту'лиц'а)* (Лавер 1975б, 181) – наддністр. *па'л'ц'ом вік* (Онишкевич, I, 379); 2) 'заможнo жити': зах.под. *ўб'рати'с'а ў п'ір'а* – зах.вол. *вбе'тися в палке'* (Корзонюк, 81).

ФСП "Стосунки між людьми": 1) 'налякати когось': зах.под. *пострашки дати кому, дати пуду кому / дати на'пуду* – бук. *да'ти пуду* (Бабич 1978, 88) – бойк. *по'страшки дава'ти* (Онишкевич, II, 122); 2) 'побити когось': зах.вол. *каркувого дате* (Корзонюк, 136)

– с.-наддніпр. *гену дати* (Чабаненко, I, 225); бойк. *відбити клібені кому* (Онишкевич, I, 356) – слобож. *всі тельбухи поодбивати* (УДСХО, 196); 3) ‘докучати’: бойк. *вій’стис’а в клібені кому* (Онишкевич, I, 356) – с.-наддніпр. *сид’і’т’у коўба’сах* (Чабаненко, II, 181).

Найбільше лексичних варіантів виявлено у ФСП “Психічний стан людини”. Серед інших частин мови найвищий рівень варіативності виявляють іменники: *пе’рстом – па’л’ц’ом, клібені – тельбухи, кам’ізел’ки – ж’іл’отки, варги – га’мбы – тора’мбы – тро’мбы, писок – нысл’ак – паиче’гу – папу’л’у – гу’бы, ін’д’ук – йе’н’дик – пуля’к*.

Полісемія та омонімія у фраземіці є реальними явищами мови, підтвердженими лексикографічною практикою, численними теоретичними студіями. Нові полісемічні та омонімічні фраземні значення утворюються внаслідок різних семантичних зрушень (послідовних, паралельних, гетерогенних, гомогенних). Фраземи українських суміжних чи дистантних зон, які збігаються за компонентним складом, але різняться за семантикою, становлять невелику групу, але виявляються в усіх досліджуваних ФСП.

ФСП “Фізичний стан людини”: 1) зах.под. *к’іст’ками тарахко’тит’* ‘дуже худий’ – слобож. *аж кістками торохтить* (УДСХО, 192) ‘голодний’; 2) наддністр. *дуба дати ‘померти’* – зах.под. *дуба дати* ‘замерзнути’; 3) зах.под. *су’шити ‘зуби ‘сміятися’* – закарп. *зу’би суши’ти* (Лавер 1992, 18) – лемк., закарп., гуц. *зу’бы суши’ти* (Лавер 1992, 18) ‘голодувати’.

ФСП “Положення тіла в просторі”: 1) зах.под. *за’кинути ‘ноги на плеч’і ‘тікати’* – слобож. *закинути ноги на плечі* (УДСХО, 202) ‘піти’; 2) зах.под. *с т о | й а т и | й а к с т о | ѓ* ‘непорушно стояти’ – лемк. *стояти як кам’яний стіп* (ФСЛГСС, 128) ‘здивуватися’.

ФСП “Розумова діяльність людини”: 1) зах.под. *голо’ва | м’іс’ц’е шук’ає* ‘дурний’ – зах.волін. *гулува’ місьця шука’є* (Корзонюк, 103) ‘хтось вплутується в небезпечну ситуацію’; 2) зах.под. *в’іте’р ў голо’ві*; закарп. *у голові ві’тер* (Лавер 1992, 37); лемк. *лем ві’тор в туй го’лові* (ФСЛГСС, 29) ‘дурний’ – сх.степ. *вітер в голові* (Грица, 134) ‘несерйозний, легковажний’.

ФСП “Мовленнєва діяльність людини”: 1) зах.под. *тембу розк’рити* ‘кричати’ – бойк., закарп., лемк. *розкрити темби* (Лавер 1992, 28) ‘заговорити’; 2) зах.под. *добрий хоч до рани при’кла’дай* ‘услесливо говорити’ – сх.степ. *хоч до рани клади* (Грица, 164); слобож. *добрий, хоч до рани прикладай* (УДСХО, 199) ‘добра людина’; 3) лемк. *ша’леных губ ша наїсти* (ФСЛГСС, 44) ‘говорити дурниці’ – лемк. *ша’лены гри’бы поїв* (ФСЛГСС, 43) ‘психічно хворий’.

ФСП “Психічний стан людини”: 1) сх.под. *ломити руки* (Доленко 1975б, 153) ‘хвилюватися’ – сх.степ. *руки ламати* (Грица, 166) ‘бути у відчаї’; 2) зах.под. *вилупи’ти бан’ки* ‘здивуватися’ – сх.степ. *беньки вивалити* (Грица, 124) ‘дивитися, не відводячи очей’; 3) под. *дуєся як легке в горшку* (Номис, 144) ‘сердитися’ – бук. *ду’тиси, як ле’хкі в горшку* (МСБГ, V, 18) ‘безпідставно ображатися, гордитися’; 4) бойк. *роздувся як ковальський міх* (ССНП, 94) ‘сердитися’ – лемк. *надутий як міх* (ФСЛГСС, 84) ‘пихатий’.

ФСП “Поведінка людини”: 1) зах.под. *бити к’лина до кого* ‘залицятися’ – бук. *би’ти кли’на* (МСБГ, IV, 54) ‘протискатися, роблячи собі місце’ – бойк. *заби’ти кли’ниць* (Прадід, 47) ‘посварити’; 2) зах.под. *с’тати на жи’д’і’їс’ку до’рогу* ‘не дотримуватися норм суспільної поведінки’ – зах.под. *с’тати на жи’д’і’їс’ку до’рогу* ‘зволікати’.

ФСП “Характеристика людини”: 1) сх.степ. *хоч до рани клади* (Грица, 164); слобож. *добрий, хоч до рани прикладай* (УДСХО, 199) ‘добра людина’ – зах.под. *добрий хоч до рани при’кла’дай* ‘услесливо говорити’; 2) лемк. *надутий як міх* (ФСЛГСС, 84) ‘пихатий’ –

бойк. *роздувся як ковальський міх* (ССНП, 94) ‘сердитися’. – бук. *шука'ти клю'чки* (МСБГ, IV, 58); бойк. *гл'аді'ти кл'у'чки* (Онишкевич, I, 359).

ФСП “Стосунки між людьми”: 1) под. *за пояс захав* (Левченко, 32), бойк. *заткати за пояс* (Прадід, 46) ‘перевершити когось у чомусь’ – бук. *за пояс заткнути / захвати* (Бабич 1978, 88) ‘приборкати, підкорити собі’; 2) зах.под. *заби^eвати баки кому* ‘обманювати’ – бук. *забива'ти ба'ки* (Бабич 1978, 87) ‘відволікати від чогось’; 3) зах.под. *шу'кати кл'учки* (Мн) ‘мати намір відплатити’) ‘шукати причину для сварки’; 4) зах.под. *з'бити с панте^uлику* ‘обдурити’ – наддністр. *зби'ти с панте^uли'ку* (Гринчишин, 89) ‘заплутати’.

Отже, аналізований матеріал ілюструє загальну тенденцію фраземної системи діалектної мови до багатозначності. Усі полісемічні фрази мають по дві семантичні рубрики і найкраще репрезентують південно-західне наріччя, виявляються у суміжних із західноподільським ареалах.

Умовні скорочення назв говірок

бойк. – бойківські; бук. – буковинські; закарп. – закарпатські; зах.под. – західноподільські; карп. – карпатські; лемк. – лемківські; наддніпр. – наддніпрянські; наддністр. – наддністрянські; под. – подільські; поліс. – поліські; слобож. – слобожанські; с.-поліс. – середньополіські; сх.слобож. – східнослобожанські; сх.под. – східноподільські; сх.степ. – східностепові.

Джерела:

Бабич 1971 – Бабич Н. Д. Фразеологія української мови. – Чернівці: Вид-во Чернівецького ун-ту ім. Ю. Федьковича, 1971. – Ч. 2. – 91 с.; Бабич 1975 – Бабич Н. Д. О фразеологическом словаре буковинских говоров // *Вопр. фразеологии*. Тр. СамГУ. – Самарканд, 1975. – Вып. 272.– № 8. – С. 5-13; Бабич 1978 – Бабич Н. Д. Лексичні варіанти ФО буковинських говірок (особливості компонентного складу і функціонування) // *Проблеми дослідження діалектної лексики і фразеології: Тези доп.* – Ужгород, 1978. – С. 87-88; Гринчишин – Гринчишин Д. Г. Спостереження над фразеологією наддністрянських говірок // *Проблеми дослідження діалектної лексики і фразеології української мови: Тези доп.* – Ужгород, 1978. – С. 88-89; Грица – Грица Т. Г. Фразеологія говорів Гуляйпільського району Запорізької обл.: Дис. ... канд.філ.наук.: 10.02.01. – Харків, 1996. – 181 с.; Грищенко – Грищенко П. П. Матеріали для діалектного фразеологического словаря украинского Полесья (село Лучанки Овручского района Житомирской области) // *Вопр. фразеологии*. Тр. СамГУ. – Самарканд, 1975. – Вып. 272.– № 8. – С. 162-177.; Грінченко – Словарь української мови / За ред. Б. Д. Грінченка. – К., 1907–1909. – Т. 1-4; Дзендзелівський Дзендзелівський Й. О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської обл.України (лексика). – Ужгород, 1993. – Ч. III. – 464 с.; Демський 1978 – Демський М. Т. Деякі особливості бойківської дієслівної фраземіки // *Проблеми дослідження діалектної лексики і фразеології: Тези доп.* – Ужгород, 1978. – С. 90-91; Демський 1982 – Демський М. Т. Деякі особливості бойківської фразеології // *Структура українських говорів.* – К.: Наук. думка. – 1982. – С. 176-182; Добролюба – Добролюба Г. Категорія моралі в поліських народних порівняннях // *Збірник наук. праць, присвячених пам'яті проф. С. П. Самійленка.* – Запоріжжя, 1996. – С. 39-41; Добош – Добош В. І. Питання фразеологізації конструкцій із знахідним відмінком у південнокарпатських українських говорах // *Питання фразеології східнослов'янських мов: Тез. доп.* – К., 1972. – С. 151-152; Доленко 1972 – Доленко М. Т. Фразеологічний словник Поділля // *Питання фразеології східнослов'янських мов: Тез. доп.* – К., 1972. – С. 141-142; Доленко 1975а – Доленко М. Т. Из спостережень над діалектною фразеологією Поділля // *Українське мовознавство.* – 1975. – Вип. 3. – С. 102-107; Доленко 1975б – Доленко М. Т. Матеріали для словаря диалектных фразеологизмов Подолья // *Вопр. фразеологии*. Тр. СамГУ. – Самарканд, 1975. – Вып. 272.– № 8. – С. 131-161; ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: У 7 т. – К.: Наук. думка. – Т. 1, 1982. – Т. 2, 1985. – Т. 3, 1989; Івченко – Івченко А. Українська народна фразеологія: ареали, етимологія. – Х.: Око, 1996. – 160 с.; Конобродська – Конобродська В. Л. Номінація поліського поховального обряду. I. // *Український діалектологічний збірник: Книга 3. Пам'яті Тетяни Назарової / Упоряд., ред., передм. П. Ю. Гриценка; Редкол.: П. Ю. Грищенко (відп. ред.) та ін.* – К.: Довіра, 1997. – С. 428-

458; Корзонюк – Корзонюк М. М. Словник західноволинських говірок // Українська діалектна лексика: Зб. наук. праць. – К.: Наукова думка, 1987. – С. 62-267; Лавер 1973 – Лавер В. И. Русско-украинско-белорусские лексические варианты диалектных фразем // Совещание по общеславянскому лингвистическому атласу: Тез. докл. (Ужгород, 25–28 сентября). – М., 1973. – С. 134-136; Лавер 1975а – Лавер В. И. Об одной семантической группе фразеологизмов в украинских говорах Закарпатской области УССР // Вопр. фразеологии. Тр. СамГУ. – Самарканд, 1975. – Вып. 272. – № 8. – С. 58-66; Лавер 1975б – Лавер В. И. Семантико-структурные варианты диалектных фразеологизмов в южно-карпатских говорах и их лингво-географическая интерпретация // Вопр. фразеологии. Тр. СамГУ. – Самарканд, 1975. – Вып. 272. – № 8. – С. 178-191; Лавер 1989 – Лавер В. И. Взаємодія української діалектної і літературної фраземіки // Науково-технічна революція і сучасні процеси розвитку лексики української народно-розмовної мови: Тези доп. – Ужгород, 1989. – С. 81-83; Лавер 1992 – Лавер В. И. Фраземіка українських діалектов карпатського регіону: Автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01 / Ужгородський гос. ун-т. – К., 1992. – 50 с.; Левченко Левченко М. Казки та оповідання з Поділля: В записках 1850–1860 р. – К., 1928. – Вип. I-II. – 598 с.; МСБГ – Матеріали до словника буковинських говірок: Навчальний посібник. / В. А. Прокопенко та ін. – Чернівці, 1971–1979. – Вип. 1-6; Номис – Приказки, прислів'я, і таке інше. Уклад М. Номис. – К., 1993. – 768 с.; Онишкевич – Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок. – К., 1984. – Ч. 1-2; Очеретний – Очеретний А. Д. Діалектизми у прислів'ях і приказках східноpodільських говірок // Питання фразеології східнослов'янських мов: Тез. доп. – К., 1972. – С. 150-151; Панцьо – Панцьо С. Матеріали до словника лемківських говірок (Дієслівна лексика). – Тернопіль, 1997. – Ч. I. – 56 с.; Прадід – Прадід Ю. Ф. Из спостережень над українською діалектною фразеологією (на матеріалі бойківських говірок) // Мовознавство. – 1992. – № 5. – С. 44-47; Романюк – Романюк П. Ф. Лексика весільного обряду Правобережного Полісся // Дослідження з української діалектології: Зб. наук. праць. – К.: Наук. думка, 1991. – С. 225-251; Сагаровський – Сагаровський А. Слобожанські діалектні раритети // Східнослов'янські мови в їх історичному розвитку. Збірник наук. праць, присвячених пам'яті проф. С. П. Самійленка. – Запоріжжя, 1996. – С. 50-53; Свидницький – Свидницький А. П. Фольклорно-етнографічні нариси та статті // Анатолій Свидницький. Роман. Оповідання. Нариси. – К.: Наук. думка, 1985. – С. 406-512; Сизько – Сизько А. Т. Словник діалектної лексики говірок сіл південно-східної Полтавщини: Навчальний посібник. – Дніпропетровськ, 1990. – 100 с.; ССНП – Юрченко О., Івченко А. Словник стійких народних порівнянь. – Харків, 1993. – 172 с.; УДСХО – Юрченко А. С., Ройзензон Л. И., Ройзензон С. И. Украинский диалектный словарь Харьковской области (Фрагменты словаря) // Вопр. фразеологии. Тр. СамГУ. – Самарканд, 1975. – Вып. 272. – № 8. – С. 192-207; Ужченко – Ужченко В. Д. Матеріали до фразеологічного словника східнослобожанських і степових говірок Донбасу. – Луганськ, 1993; ФСЛГСС – Вархол Н., Івченко А. Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини. – Пряшів, 1990. – 160 с.; ФСУМ – Фразеологічний словник української мови / Уклад. В. М. Білоноженко та ін. – К.: Наук. думка, 1993. – Кн. I. – 530 с. – Кн. II. – 984 с.; Чабаненко – Чабаненко В. А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини: В 4-х т. – Запоріжжя, 1992.

Використана література:

1. *Бабич Н. Д.* Лексичні варіанти ФО буковинських говірок (особливості компонентного складу і функціонування) // Проблеми дослідження діалектної лексики і фразеології: Тези доп. – Ужгород: Вид-во Ужгородського ун-ту, 1978. – С. 87-88.
2. *Бабич Н. Д.* Соотношение общенародного и узколокального в фразеологии украинского языка: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02. – Одесса, 1973. – 20 с.
3. *Гринчишин Д. Г.* Спостереження над фразеологією наддністрянських говірок // Проблеми дослідження діалектної лексики і фразеології української мови: Тези доп. – Ужгород: Вид-во Ужгородського ун-ту, 1978. – С. 88-89.
4. *Демський М. Т.* Деякі особливості бойківської дієслівної фраземіки // Проблеми дослідження діалектної лексики і фразеології: Тези доп. – Ужгород: Вид-во Ужгородського ун-ту, 1978. – С. 90-91.
5. *Доленко М. Т.* Из спостережень над діалектною фразеологією Поділля // Українське мовознавство. – 1975. – Вип. 3. – С. 102-107.

6. Доленко М. Т. О диалектной фразеологии Подолья Украинской ССР // *Вопр. фразеологии VIII*. – Самарканд, 1975. – С. 14-20.
6. Коваль В. И. К типологическому изучению диалектной фразеологии близкородственных языков // *Проблеми дослідження діалектної лексики і фразеології української мови. Тези доп.* – Ужгород: Вид-во Ужгородського ун-ту, 1978. – С. 92-94.
7. Лавер В. И. Из наблюдений над диалектной фразеологией в украинских говорах Закарпатской области УРСР // *Совещание по общеславянскому лингвистическому атласу: Тезисы докладов* (Воронеж, 11-16 сентября). – Воронеж, 1974. – С. 217-218.
8. Лавер В. И. Фраземика украинских диалектов карпатского региона: Автореф. дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.01 / Ужгородский гос. ун-т. – К., 1992. – 50 с.
9. Лавер В. И. Взаємодія української діалектної і літературної фраземіки // *Науково-технічна революція і сучасні процеси розвитку лексики української народно-розмовної мови: Тези доповідей Респ. конф.* (Ужгород, листопад 1989р.). – Ужгород, 1989. – С. 81-83.
10. Лавер В. И. До питання про дослідження діалектної фразеології методом лінгвогеографії // *Проблеми дослідження діалектної лексики і фразеології української мови. Тези доп.* – Ужгород: Вид-во Ужгородського ун-ту, 1978. – С. 95-96.
11. Мокренко В. М. Проблемы ареального описания восточнославянской фразеологии // *Сравнительно-типологические исследования славянских языков и культур. К IX Международному съезду славистов. Сб. ст.* – Л.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1983. – С. 40-53.
12. Мокренко В. М. Славянская фразеология как динамическая система // *Проблеми дослідження діалектної лексики і фразеології української мови. Тези доп.* – Ужгород: Вид-во Ужгородського ун-ту, 1978. – С. 99-100.
13. Прадід Ю. Ф. Из спостережень над українською діалектною фразеологією (на матеріалі бойківських говірок) // *Мовознавство*. – 1992. – № 5. – С. 44-47.
14. Солодуб Ю. П. К вопросу о совпадении фразеологических оборотов в различных языках // *Вопросы языкознания*. – 1982. – № 2. – С. 106-114.
15. Солодуб Ю. П. Сопоставительная структурная типология фразеологизмов славянских языков и возможности её отражения в двуязычной фразеологии // *Фразеологизм и его лексикографическая разработка. Материалы IV Международного симпозиума в рамках заседания Международной комиссии по проблемам славянской фразеологии при Международном комитете славистов*. – Минск: Наука и техника, 1987. – С. 126-127.
16. Ступінська Г. Ф. Фразеологія лемківського говору української мови: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02. – Івано-Франківськ, 2000. – 20 с.
17. Чабаненко В. А. Фразеологія говірок Нижньої Наддніпряни // *Проблеми дослідження діалектної лексики і фразеології української мови: Тези доп.* – Ужгород: Вид-во Ужгородського ун-ту, 1978. – С. 105-106.
18. Олійник М. Я. Фразеологія гуцульських говірок: Автореф. дис. ...канд. філол. наук. – Львів, 2002. – 20 с.

In the article we provide the characteristics of main methods of dialect language research: descriptive, comparative, lingvogeographical. The special attention is paid to the comparative and typological method, which makes it possible to define the territory prevalence of some phraseological units, to investigate the peculiarities of their variations and the development of motivation.

Key words: phraseme, dialect phrasemics, method.